

8. Пономаренко С.П. Регуляторы роста растений на основе N-оксидов производных пиридина (физико-химические свойства и биологическая активность) / С.П. Пономаренко. — К.: Техніка, 1999. — 270 с.
9. Aleksandrova L.G. Determination of plants growth regulators in an agricultural produce / L.G. Aleksandrova, Y.V. Makarchuk // Environment and Health. — 2011. — № 1. — P. 69–71.
10. Шумік С.А. Вивчення особливостей дії регуляторів росту на адаптивні властивості зернових культур / С.А. Шумік, Н.Ю. Таран, М.В. Драга, М.М. Мусієнко // Регулятори росту рослин у землеробстві. — К.: УДНДПТІ «Агроресурси», 1998. — С. 40–43.
11. Жминько О.П. Влияние некоторых производных N-оксид пиридина на мембраны митохондрий печени крыс при субхроническом пероральном воздействии / О.П. Жминько // Современные проблемы токсикологии. — 2003. — № 1. — С. 50–54.
12. Методы определения редокс-статуса культивируемых клеток растений / Г.В. Сибгатулина, Л.Р. Хаертдинова, Е.А. Гумерова и др. — Казань: Казан. (Приволж.) Федеральный ун-т, 2011. — 61 с.
13. Практикум по фармакогнозии / В.Н. Ковалев, Н.В. Попова, В.С. Кисличенко и др.; под ред. В.Н. Ковалева. — Х.: Изд-во НФаУ «Золотые страницы», 2003. — 512 с.
14. Макаренко О.А. Физиологические функции флавоноидов в растениях / О.А. Макаренко, А.П. Левицкий // Физиология и биохимия культ. растений. — 2013. — 45. — № 2. — С. 100–112.

УДК 332.2

СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕЛЕНИХ ЗОН У м. КИЄВІ

Р.Ю. Деркульський
аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Проаналізовано чинні нормативно-правові акти, що регулюють використання земель загального користування та, зокрема, зелених зон у м. Києві. Проведено порівняння рівня забезпеченості озелененими територіями у м. Києві та країнах Європи.

Ключові слова: *землі загального користування, зелена зона, озеленені території, забезпеченість зеленими насадженнями, міський земельний кадастр, містобудівний кадастр, Державний земельний кадастр.*

При постановці проблеми доречно скористатися позицією Віллі Зіммерманна (Німеччина), який вважає, що активи публічної власності (до них можна віднести й землі загального користування, зокрема і зелені зони) часто страждають від неефективного управління, і майже усі країни не використовують своїх ресурсів повністю. Право розпоряджатися землями публічної власності (ЗПВ) у багатьох країнах має величезне економічне і політичне значення, і це право часто є головним об'єктом можновладців. Землі публічної власності часто вважають загальнопоширеним (тобто безкоштовним) природним благом (free good); ці землі дійсно є багатством — з точки зору місцезнаходження, використання та доступності комунікацій — це насправді обмежений і цінний статок [1].

Окрему ж увагу слід приділити зеленим зонам у містах України, цінність яких заниже-

на і в екологічному, і в економічному плані, а існуюча нормативно-правова база не гарантує надійних механізмів для проведення повноцінної природоохоронної діяльності в містах. Тому пошуки шляхів забезпечення охорони зелених насаджень, впровадження ефективних механізмів їх збереження мають стати пріоритетним напрямом економічної та екологічної політики держави.

Дослідженням міста та міських ландшафтів завжди приділялася значна увага. На сьогодні ж особливого значення набуває вивчення зелених зон сучасних великих міст. Це пов'язано з тим, що такі зони проявляють значний позитивний вплив на якість атмосферного повітря та кліматичні умови міського середовища, підвищують його привабливість, сприяють збереженню біорізноманіття міських ландшафтів, забезпечують сприятливі умови для відпочинку міського населення [8]. Окремо

слід зазначити, що важливим показником, який характеризує зелені зони в містах, є забезпеченість озелененими територіями в розрахунку на одного мешканця.

Серед досліджень, проведених в Україні з проблем правового режиму земель загального користування населених пунктів та землекористування, слід назвати праці В.І. Андрейцева, В.Г. Брунь, О.В. Глозової, Н.В. Ільницької, П.Ф. Кулинич, В.Л. Мунтяна, О.О. Погрібного, В.І. Семчика, Н.І. Титової, Ю.С. Шемшученка та інших вчених [4].

Вивченню та оптимізації біотичних компонентів міських ландшафтів зелених зон присвячені численні праці східноєвропейських науковців (Ю.Б. Хромов, 1974; В.П. Кучерявий, 1984, 1994, 1999; А.П. Вергунов, 1982; А.Н. Белкин, 1987; С.А. Яблоков, 1994; О.О. Лаптев, 1998).

У цій статті подано аналіз існуючого стану й тенденцій використання зелених зон у м. Києві та нормативно-правових актів, які регулюють відносини щодо використання земель загального користування населених пунктів із точки зору землеустрою, містобудування та природокористування. Представлено порівняння даних забезпеченості озелененими територіями міста Києва та провідних міст Європи.

Землями загального користування населених пунктів, зокрема міст, є землі публічної власності (беручи до уваги погляди В.О. Рибаківа та Р.Б. Шишки, який у своїй праці, зазначає, що існує два типи власності: публічна (державна, комунальна і власність народу) та приватна (приватна у власному сенсі) [9, с. 383–384].

Питання користування ЗПВ, зокрема землями загального користування міст, є одним із найбільш проблемних та актуальних. Як зазначає А.І. Ріпенко, припускається конфлікт між приватними інтересами орендаря (користувача) земельної ділянки (який може бути й власником збудованої на ній нерухомої будівлі чи споруди) та іншими особами, які мають гарантоване Конституцією України [7] право загального природокористування (в тому числі землекористування).

Відповідно до законодавства України, до земель загального користування населених пунктів належать майдани, вулиці, проїзди, шляхи, набережні, пляжі, парки, сквери, бульвари, кладовища, місця знешкодження та утилізації відходів тощо (п. «а» частини 4 ст. 83 Земельного кодексу України) [2]. Перелік, вказаний у цій статті, не є вичерпним, тому слід вважати, що до таких об'єктів можна віднести зелені зони населених пунктів, а також землі,

зайняті водними об'єктами загального користування населених пунктів (ставками, озерами). Але при цьому певна група земель загального користування населених пунктів передається в спеціальне користування для визначеної мети (наприклад, ставки — для риборозведення тощо), що унеможливило їх використання для суспільних потреб.

Законодавчо закріплено, що межі земель загального користування населених пунктів установлюють сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи в межах повноважень, визначених законом, а також Київська та Севастопольська міські державні адміністрації в разі делегування їм таких повноважень відповідно до планів червоних ліній (абз. 3 ст. 14 Закону України «Про планування і забудову територій») [6]. При цьому під поняттям «червоні лінії» розуміють визначені в містобудівній документації відносно пунктів геодезичної мережі межі існуючих та запроєктованих вулиць, доріг, майданів, які відмежовують території мікрорайонів, кварталів та території іншого призначення [6].

Окремо зупинимось на зелених зонах населених пунктів, зокрема столиці — міста Києва, їхньому теперішньому стані й перспективах розвитку.

Територія зелених насаджень усіх видів у межах міста, за звітними даними, становить 56,5 тис. га, або 67,4% усієї площі міста, в тому числі 21,6 тис. га знаходяться в межах міської забудови. Згідно з прийнятою класифікацією, ці насадження поділяються за функціональною ознакою на три основні групи:

1) озеленені території загального користування: парки культури та відпочинку, парки відпочинку, сквери й бульвари, спеціалізовані парки (ботанічні сади, зоопарк, Музей народної архітектури і побуту, НК «Експоцентр України», гольф-парк);

2) озеленені території обмеженого користування — на міжбудинкових житлових територіях, ділянках землекористування дитячих закладів, шкіл, вузів, наукових і лікувальних закладів, підприємств та організацій;

3) озеленені території спеціального призначення — санітарно-захисні зони промислових підприємств, водоохоронні, меліоративні та лісозахисні смуги, оранжерейні господарства та розсадники, коридори інженерних мереж, озеленені частини вулиць, доріг і кладовищ [5].

Цілком доречно, запитати, чому в законодавчому полі України досі не введено поняття «зелених ліній», які відмежовували б території зелених зон (парків, скверів, бульварів, лісів, лісопарків, гідропарків, лугопарків тощо) від територій мікрорайонів, кварталів, інших

територій загального користування? Впровадження такого поняття та чітка регламентація використання, захисту та оцінювання вартості цих територій могли б кардинально змінити підходи до містобудівної діяльності, здійснити вагомий крок до поліпшення природоохоронної діяльності та стати елементом упровадження принципів збалансованого природокористування в містобудівній діяльності та землеустрої.

Технічно межі зелених зон мають бути встановлені відповідно до проектів землеустрою, розроблених та затверджених відповідно до Закону України «Про землеустрій», Земельного кодексу України, Постанови Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 № 1094 «Про затвердження Порядку розроблення проектів землеустрою з організації та встановлення меж територій природно-заповідного фонду, іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення» та інших нормативно-правових актів. Однак на сьогодні спостерігається ситуація, коли відсутність чітко встановлених меж зелених зон міста дає органам місцевого самоврядування та чиновникам можливість у «ручному режимі» розпоряджатися поняттям меж зелених зон. Їх збереження потребує законодавчого врегулювання, оскільки, проаналізувавши ситуація в місті Києві можна сказати, що існуюча нормативна база та, зокрема, рішення Київської міської ради від 19 липня 2005 року № 806/3381 «Про затвердження Програми розвитку зеленої зони м. Києва до 2010 року та концепції формування зелених насаджень в центральній частині міста» (продовжена до 2015 р.) не вирішує всіх завдань із збереження та захисту зелених зон від забудови, від вирубування дерев чи зменшення площ територій, вкритих зеленою рослинністю, а зміни, які стосуються виключення ділянок із згаданої програми, не завжди обґрунтовані й доцільні і часто залежать від політичних мотивів. Таким чином, не досить складно за декілька тижнів внести зміни до програми, яка визначає майже на 10 років розвиток і захист зелених зон міста та є хорошим чи поганим, але «фундаментом» захисту парків, скверів, бульварів тощо від забудови та діяльності, що може негативно на них вплинути.

У вищезгаданій програмі структурним підрозділам Київської міської державної адміністрації акцентовано ставилося завдання: «... забезпечити розробку та погодження проектів землеустрою з організації та встановлення меж та режимів використання земель природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, лісового фонду та зелених насаджень загального користування та подати їх на

розгляд і затвердження Київради». Однак досі практично нічого не зроблено для належного оформлення права користування чи власності зеленими зонами. Дозволів на розроблення документації із землеустрою місцева влада не надає, а про внесення до бази даних ДЗК, прийняття рішення про надання в постійне користування, для прикладу, комунальним підприємствам УЗН районів чи лісопарковим господарствам взагалі не йдеться.

Про мотиви такої бездіяльності органів місцевого самоврядування залишається лише здогадуватися. Тим часом непомітно постає інша, й не менш важлива, проблема чи навіть загроза. Власники майна, які мають зареєстровані права власності на об'єкти, що розташовані в межах зелених зон, на цілком законних підставах звертаються з відповідними клопотаннями та, користуючись уже згаданою бездіяльністю, можуть, не дочекавшись рішення (дозволу чи відмови), протягом 30 днів скористатися правом «мовчазної згоди», внести інформацію про свою юридичну особу до Державного земельного кадастру і переходити на наступні етапи (прийняття рішення та отримання правовстановлювальних документів на земельну ділянку) навіть без прийняття рішення органом місцевого самоврядування, оскільки не виключене вирішення на користь юридичної особи питання набуття права власності в судовому порядку.

Виходячи з усього викладеного, роль програми розвитку зеленої зони м. Києва, при комбінації правових дій можна звести практично до нуля. При бажанні певних юридичних осіб отримати земельні ділянки в зеленій зоні для цілком різних цільових призначень, які можуть передбачати і далеко не природоохоронну діяльність, виявляється не досить складно, а в органів місцевого самоврядування (не виняток і Київська міська рада) виявляється не так уже й багато законних інструментів, щоб залишити озеленені території загального користування у власності територіальної громади міста Києва.

На окрему увагу заслуговують міські ліси, які доповнюють насадження загального користування м. Києва і являють собою території лісопаркових господарств «Конча-Заспа», Святошинського та Дарницького, які утворюють лісопарковий пояс Києва. Їх площа становить 34,7 тис. га. Сюди ж входять ліси Боярської ЛДС (222,6 га), Інституту зоології (уроч. «Теремки») — 93,28 га та ДЗГ «Феофанія» — 150,0 га. Вони виконують природоохоронну, санітарно-оздоровчу, рекреаційну та інші функції.

Продовжуючи підтему нормативно-правового стану зелених зон, можна сказати, що міські ліси в правовому полі перебувають під

більшим захистом, оскільки частиною 5 прикінцевих положень Лісового кодексу України передбачено: «До одержання в установленому порядку державними лісгосподарськими підприємствами державних актів на право постійного користування земельними лісовими ділянками, документами, що підтверджують це право на раніше надані землі, є планово-картографічні матеріали лісовпорядкування [3]». Матеріали лісовпорядкування з графічною частиною є на більшість зелених зон під лісами в м. Києві.

Таким чином, лісопаркові господарства можна вважати законними користувачами міських лісів. Однак, беручи до уваги ситуацію, що склалася в м. Києві, можна констатувати, що інформація про лісопаркові господарства так і не відображена в Державному земельному кадастрі, а лише наявна в міському земельному кадастрі та, власне, в самих лісгосподарських підприємствах. То ж законно чи напівзаконно отримати у власність міські ліси цілком реально і знову ж таки виключно для цільових призначень, які можуть негативно вплинути на розвиток та збереження зелених насаджень, які оточують місто Київ і є унікальним природним щитом, що позитивно впливає на мікроклімат, сприяє оздоровленню повітряного басейну всього міста.

Крім того, варто згадати про передбачення генеральним планом та детальними планами територій, а також відображенням у містобудівному кадастрі зелених зон як функціонального типу територій, які поділяються на територіально-планувальні елементи (зони).

Однак на сьогодні в Києві склалася ситуація, коли інформація по суті про одні й ті самі об'єкти — території, вкриті зеленими насадженнями, — відображена в двох окремих ресурсах: містобудівному кадастрі та міському земельному кадастрі, які між собою не синхронізовані не кажучи вже про доцільне об'єднання в одну базу даних для оперування об'єктивною інформацією, яка, крім того, повинна бути загальнопоширеною і кореспондуватися з базою даних Державного земельного кадастру.

Окремо слід зупинитися на забезпеченості зеленими насадженнями жителів міста Києва. Чи насправді Київ є одним із найзеленіших міст Європи?

Фактична забезпеченість зеленими насадженнями населення м. Києва з міськими лісами становить 215,2, а в межах міської забудови — 82,3 м²/особ.

Цифрові показники площ орієнтовні і мають бути уточнені при встановленні меж та проведенні інструментальної зйомки, але оперуючи даними «Програми розвитку зеленої зони Києва до 2010 року (продовженої до 2015 року) та концепції формування зелених насаджень в центральній частині міста», маємо фактичні показники забезпеченості по місту за адміністративними районами (табл. 1).

Порівняємо вищезгадані дані з показниками забезпеченості озелененими територіями в містах Європи. Так згідно з результатами проведеного в 2001 та опублікованого в 2009 р. Річардом А. Фуллером та Кевінном Дж. Гестоном дослідження, яке охоплювало 386 європейських міст із сумарною кількістю населення

Таблиця 1

Фактична забезпеченість наявними озеленими територіями загального користування (з урахуванням спецарків)

Адміністративний район	Площа озелених територій загального користування, га	Забезпеченість озеленими територіями загального користування, м ²
Голосіївський	1118,78	54,46
Дарницький	344,15	11,96
Дніпровський	1158,98	34,14
Деснянський	531,97	16,11
Оболонський	676,63	22,08
Печерський	383,74	29,53
Подільський	218,55	12,09
Святошинський	320,66	10,12
Солом'янський	264,18	8,99
Шевченківський	487,07	20,83
Разом:	5504,71	20,91

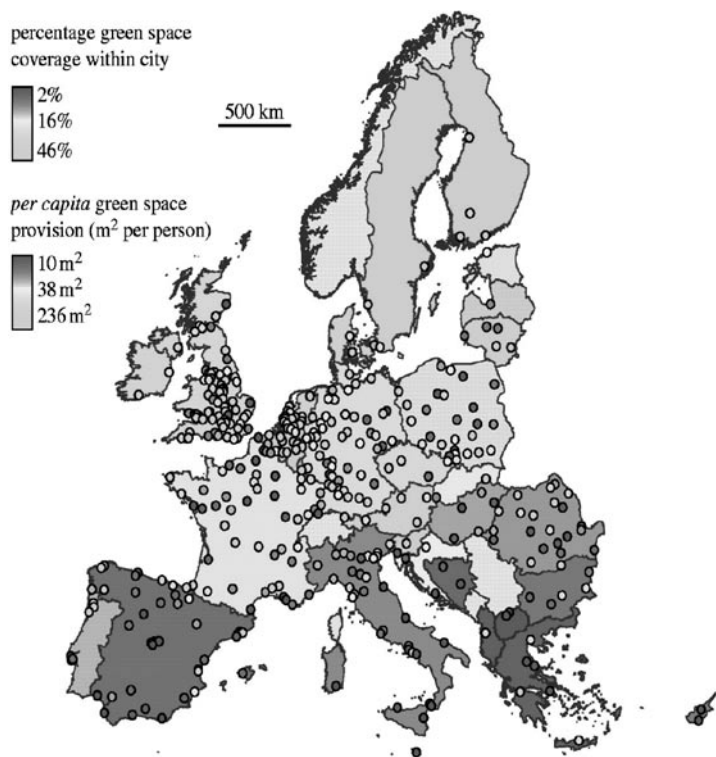

Рис. 1. Забезпеченість зеленими насадженнями країн та міст ЄС на одного мешканця та відсоток території зелених насаджень у містах

170,6 млн осіб (34% населення Європи). Відсоток покриття площі зеленими зонами в містах Європи змінюється помітно, а в середньому це 18,6% починаючи з 1,9 (Реджо-Калабрія, Італія) до 46% (Феррол, Іспанія), Зелене покриття показало чітку центральну тенденцію й те, що частоти відхилення серед міст не відрізняються від нормального розподілу Колмогорова-Смирнова ($Z = 1,107$; $p = 0,172$). Забезпеченість зеленими зонами 45,2 млн жителів міст перебуває на найнижчому рівні (2–13%), що вказує на обмежений доступ до них значної частини населення Європи. Показник забезпеченості озеленими територіями на душу населення коливався від 3–4 м² на одну особу в Кадіс, Фуенлабрада і Альмерії (Іспанія) і Реджо-Калабрія (Італія) до більш ніж 300 м² у Льежі (Бельгія), Оулу (Фінляндія) і Валансьєн (Франція). Ці зміни сформували чітку тенденцію з низьким відсотком на півдні і сході Європи, збільшуючись на північ і північний захід (рис. 1).

Якщо порівняти фактичну забезпеченість зеленими насадженнями населення м. Києва з міськими лісами (215,2 м²/особу), то, на перший погляд, стає очевидною висока забезпеченість киян. Якщо ж враховувати забезпеченість виключно в межах міської забудови,

то ситуація значно відрізняється — 82,3 м²/особ, а якщо брати до уваги фактичну забезпеченість наявними озеленими територіями загального користування (з урахуванням спецпарків), яка становить у середньому по м. Києву 20,91 м²/особ, то в такому разі ситуація кардинально відрізняється від середньоєвропейської, а провідне й найважливіше місце в мережі озелених територій міста належить саме насадженням загального користування як таких, що безпосередньо впливають на стан міського середовища і є місцем масового відпочинку мешканців [5].

ВИСНОВКИ

Стисло проаналізувавши стан використання зелених зон у м. Києві в містобудівному, землевпорядному, правовому, природоохоронному аспектах, стають очевидними проблеми їх використання та охорони. Важливим елементом є створення єдиної інформаційної системи для всього міста, яка в реальному часі публічно відображала б усі рішення органу місцевого самоврядування, перспективні програми й тенденції, всі зміни до програми розвитку зеленої зони. Публічність і відкритість даних є невід'ємною складовою майбутнього міста які цілком гармонійно можуть реалізовуватися в рамках програми Kyiv Smart City.

Окремо слід зазначити, що норма насаджень у житлових кварталах та на відстані пішохідної доступності до них повинна змінюватися залежно від частки забудови різної поверховості, а враховуючи безсистемну забудову м. Києва протягом останніх двох десятиків років, показники забезпеченості мають бути переглянуті. Для цього доцільно на основі планово-картографічних матеріалів, зокрема генерального плану, даних міського земельного кадастру, містобудівного кадастру та інших даних відобразити найбільш критичні території мікрорайонів, для яких вкрай важливо є створити нові зелені насадження, та внести відповідні зміни до програми їх розвитку, наслідком чого має стати збільшення показника забезпеченості населення озеленими територіями та формування принципових елементів екомережі м. Києва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ефективний прозорий менеджмент земель публічної власності: досвід, керівні принципи та інструментарій [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.myland.org.ua>.

2. Земельний кодекс України [Електронний ресурс]: чинне законодавство зі змін та допов. станом на 20 квіт. 2016 р.: (відповідає офіц. текстові). — Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua>
3. Лісовий кодекс України [Електронний ресурс]: чинне законодавство зі змін та допов. станом на 20 квітня. 2016 р.: (відповідає офіц. текстові). — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
4. Окремі аспекти використання земель загального користування населених пунктів [електронний ресурс] / Мілімко Л.В. — Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua>
5. Про затвердження Програми розвитку зеленої зони м. Києва до 2010 року та концепції формування зелених насаджень в центральній частині міста: рішення Київської міської ради від 19 лип. 2005 р. № 806/3381: чинне законодавство зі змін та допов. станом на 20 квіт. 2016 р. [Електронний ресурс]: (відповідає офіц. текстові). — Режим доступу: <http://kmr.liga-zakon.ua>
6. Про планування і забудову територій: Закон України від 20 квіт. 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 31. — Ст. 250.
7. Правове регулювання використання земель загального користування населених пунктів. — [Електронний ресурс] / А. Ріпенко / — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.myland.org.ua>.
8. Савицька О.В. Ландшафтно-екологічний аналіз зеленої зони столичного міста (на прикладі міст Києва і Берліна): дис. ... канд. географ. наук: 12.00.04 / К.Ю. Іванова; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Київ. нац. ун. ім. Тараса Шевченка. — К., 2003. — 191 с.
9. Цивільне право України: підручник: У 2-х ч. Ч. 1. / В.А. Кройтор, Р.Б. Шишка, Ю.І. Чалий та ін.; за заг. ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора — Харків: Вид-во Харків. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. — 516 с.
10. Richard A. Fuller, Kevin J. Gaston. The scaling of green space coverage in European cities. — [Electronic resource]: Richard A. Fuller, Kevin J. Gaston // The Royal Society. — Electronic data. — Mode of access: World Wide Web: <http://rsbl.royalsocietypublishing.org>

УДК 635.55 : 631.8

ОПТИМІЗАЦІЯ ОРГАНО-МІНЕРАЛЬНОГО УДОБРЕННЯ СОЇ НА СІРОМУ ЛІСОВОМУ ҐРУНТІ

П.М. Душко

завідувач відділу наукового маркетингу і дослідної мережі

Інститут агроекології і природокористування НААН

Розглянуто підходи до прогнозування врожайності сої на сірих лісових ґрунтах зони Правобережного Лісостепу за використання органічних добрив — побічної продукції попередника та біомаси сидерата.

Ключові слова: соя, прогнозування врожайності, органічне удобрення, солома, сидерат.

Дедалі зростаюча потреба в зерні сої потребує збільшення її виробництва в Україні, а ґрунтово-кліматичні умови для вирощування цієї культури в багатьох регіонах держави є сприятливими. Вітчизняна виробнича база сої розвивається доволі динамічно. Згідно з даними Державної служби статистики України, за роки нового тисячоліття посіви культури збільшилися майже в 37 разів і досягли в 2015 р. 2,1 млн. га, що надало змогу зібрати понад 4 млн. т. насіння [1].

Разом з тим необхідно підкреслити, що врожайність сої в Україні досі залишається низькою, що зумовлено істотним скороченням використання органічних і мінеральних добрив

у сільському господарстві України за останні чверть століття внаслідок зменшення поглив'я худоби, значного росту цін на мінеральні добрива. Так, у середньому за 2013–2015 рр. урожайність сої становила 2,02 т/га, що нижче від середньосвітового рівня майже на 20%, а порівняно із США — більш ніж на третину [2]. Тому продуктивність агроценозів культури в Україні необхідно значно підвищити.

Вирішити це питання можливо лише на інноваційній основі завдяки значному зростанню рівня інтенсифікації виробництва і, насамперед, розробки і впровадження високо-ефективних ресурсозберігаючих технологій вирощування, що базуються на максимальному